

Het freinetonderwijs in Delft

Na 50 jaar nog steeds actueel!

William van Treuren

© 2021, Stichting Libriijn. Postbus 121, 2600 AC Delft

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Met betrekking tot sommige teksten en/of illustratiemateriaal is het de auteur, ondanks zorgvuldige inspanningen daartoe, niet gelukt eventuele rechthebbende(n) te achterhalen. Mocht u van mening zijn (auteurs)rechten te kunnen doen gelden op teksten en/of illustratiemateriaal in deze uitgave, dan verzoeken wij u contact op te nemen met stichting Libriijn.

NUR 190, 695, 840, 841
ISBN 978-94-0364-129-4
Eerste druk 2021

Auteur: William van Treuren
Redactie: Marita Weener, www.redactiebureauamaritaweener.nl
Ontwerp en vormgeving: Studio Uppercase, www.studiouppercase.nl
Fotografie: Stef Breukel, Maria van Gaalen, Loek van der Klis, Emmely van Mierlo en Frans Weeber
Uitgever: Sabine Kokee, www.leuker.nu
Druk: Maak je eigen onderwijsboek, www.maakjeeigenonderwijsboek.nl

Deze uitgave is gemaakt in opdracht van Stichting Libriijn Openbaar Onderwijs, Delft.

Inhoud

Voorwoord	5
1. Wie was Célestin Freinet?	9
2. De aanleiding voor onderwijsvernieuwing	17
3. De keuze en de strijd voor het freinetonderwijs in Delft	27
4. De OO6-scholen in beeld	57
De Jac. P. Thijsseschool en De Parkschool	59
De Van Everdingenschool en De Achtsprong	81
De Brahmshof, later De Bloemenhof	93
De Jan Vermeerschool	103
De Dirk van Bleiswijckschool	111
De Hugo de Grootsschool, later Freinetschool Delft	119
De Delftse freinetkleuterscholen	157
5. De actualiteit van het freinetonderwijs	165
Verantwoording	193
Bronnen	200

De leerlingen overleggen over het werk nadat ze hun werkplan hebben ingevuld.

Voorwoord

Dit zijn de eerste woorden van een boek over het ontstaan en de vijftigjarige geschiedenis van het freinetonderwijs in Delft.

Het lezen van de eerste zin van het boek is voor wie heeft leren lezen niets bijzonders en geeft informatie over wat de lezer ongeveer mag verwachten bij het verder lezen. In het hoofd van de lezer ontstaat hersenactiviteit, want geschreven taal prikkelt de nieuwsgierigheid als het onderwerp van het verhaal tot de verbeelding spreekt. Nieuwsgierigheid geeft een aanzet tot leren, omdat geïnteresseerdheid leidt tot een prikkel om te willen weten, te willen kunnen of proefondervindelijk te verkennen en te ontdekken. En dan begint Célestin Freinet in beeld te komen.

Deze publicatie gaat over de afgelopen vijftig jaar, waarin het freinetonderwijs in Delft tot bloei is gekomen.

Vanuit meerdere invalshoeken en bronnen ben ik op zoek gegaan naar waarom er juist in Delft door meerdere openbare scholen werd gekozen voor freinetonderwijs. En ook waarom dit juist in dit tijdsgewricht gebeurde. Daarnaast was ik nieuwsgierig naar de actuele betekenis van de pedagogisch-didactische ideeën van Célestin Freinet voor het hedendaags onderwijs. Is het freinetonderwijs nog dagelijks een avontuur?

In het boek gaat het om de ontstaansgeschiedenis van het freinetonderwijs in Delft, maar er zullen zeker levendige en tot de verbeelding sprekende voorbeelden vanuit de dagelijkse praktijk van het freinetonderwijs worden beschreven. Bij Freinet draait het om onderwijs vanuit de actualiteit en ervaringen van de schoolbevolking, en dat zijn verhalen! Het is echter geen boek over Freinet, maar een boek over de Delftse freinetscholen.

De bedoeling van dit boek is om enerzijds te beschrijven waarom de bakermat van het freinetonderwijs in Delft ligt, wat de reden is dat ongeveer de helft van de Delftse openbare lagere en kleuterscholen in de jaren zeventig van de vorige eeuw ervoor kozen om volgens de onderwijsidealen van de Franse onderwijzer Célestin Freinet te gaan werken, maar ook om vanuit interviews met pioniers te beschrijven wat hun drijfveren waren om hun scholen te transformeren tot freinetschool, wat in hun beleving destijds de maatschappelijke relevantie van het freinetonderwijs voor hun scholen was. Daar horen ook de verhalen bij over welke weerstanden overwonnen moesten worden om Freinet in Delft op de kaart te zetten. Onderwijsinnovatie staat niet los van ontwikkelingen in de samenleving. De historische context wordt beschreven.

Dit boek moet daarnaast een feest van herkenning zijn voor de vele duizenden onderwijsgeevenden, leerlingen, ouders en andere betrokkenen die in de afgelopen vijftig jaar een deel van hun leven hebben doorgemaakt op één van de Delftse freinetscholen: De Parkschool, de Hugo de Grootschool, de Margrietschool, de Freinetschool Delft, de Jac. P. Thijsseschool, De Hummelhof, De Bloemenhof, De Brahmshof, de Van Everdingenschool, De Achtsprong, De Wigwam, de Dirk van Bleiswijkschool, de Beatrixschool, de Jan Vermeerschool en/of de Ireneschool.

In het boek zal de geschiedenis van deze scholen en hun bijdrage aan het freinetonderwijs in Delft worden beschreven. Veelal gebeurt dit aan de hand van kleurrijke herinneringen en voor een deel ook door verhalen over de inzet van freinettechnieken. Omdat ik onderwijsgevende op de Hugo de Grootschool ben geweest en directeur van de Freinetschool Delft kon ik het niet laten om verhalen over eigen belevenissen te schrijven. Deze voorvallen hadden ongetwijfeld ook op de andere freinetscholen plaats kunnen vinden.

Zeker in de beginfase had elke freinetschool een eigen gezicht, waarin de plaats van de school in de stad een belangrijke rol speelde. Daarnaast speelden vanzelfsprekend de persoonlijkheden van het hoofd (later de directeur) en de onderwijsgeevenden een rol van betekenis bij het beeld dat de school bij de leerlingen van toen heeft achtergelaten. Menig lezer zal zich nog wel een onderwijsgevende uit de basisschoolperiode voor de geest kunnen halen die een bijzondere indruk heeft achtergelaten.

Dit boek gaat niet over de hoofden van de scholen en de onderwijsgeevenden, maar wel over hun werk. Ze komen bij tijd en wijle aan het woord om hun verhaal over hun school of het freinetonderwijs te vertellen. En als ze vanuit interviews een bijdrage aan dit boek hebben geleverd, worden ze in het kort voorgesteld.

Ik hoop dat de verhalen over de eigen belevenissen in het freinetonderwijs tot leven komen bij lezers die bij een freinetschool betrokken waren als onderwijsgevende, leerling, ouder of anderszins. Het boek is zeker ook interessant voor lezers die geïnteresseerd zijn in de ‘bottom-up’-ontwikkeling van onderwijs binnen de Nederlandse context.

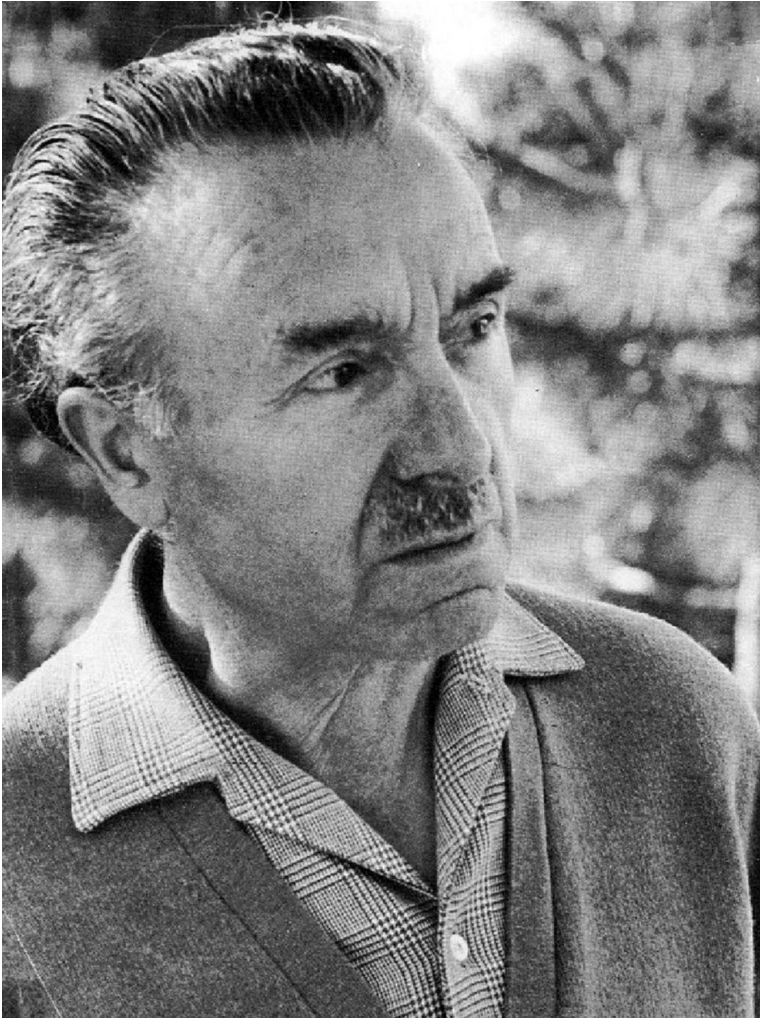
In dit boek zal beperkte aandacht worden besteed aan het leven, het werk en de onderwijsopvattingen van Célestin Freinet, omdat hierover vele uitgaven zijn verschenen. Wel wordt naast een kenschets van het pedagogisch-didactische concept met kenmerken en technieken aan het einde van hoofdstuk 1 een verwijzing naar een literatuurlijst opgenomen voor lezers die zich meer willen verdiepen in deze onderwijsvernieuwer uit het begin van de twintigste eeuw.

Ik hoop en verwacht dat dit boek voor de lezers met een onderwijskundige achtergrond aan zal tonen dat het freinetonderwijs als ervaringsgericht onderwijs gedurende haar ongeveer honderdjarig bestaan naast betekenisvol ook maatschappelijk

relevant is gebleven. Daartoe worden er door leerlingen uit de jaren zeventig herinneringen opgehaald en benoemen ze de rol van het freinetonderwijs van destijds voor hun eigen ontwikkeling. Tot slot worden de onderwijsideeën van Célestin Freinet en de moderne pedagoog Gert Biesta naast elkaar gezet op zoek naar overeenkomsten die de relevantie van de ideeën van Freinet voor het hedendaagse onderwijs aantonen.

Voor de ouders, leerlingen en ook de medewerkers van de scholen hoop en verwacht ik dat dit boek mooie herinneringen aan een tijd op hun eigenwijze moderne freinetschool zal ophalen.

William van Treuren

Célestin Freinet

1. Wie was Célestin Freinet?

Célestin Freinet (1896-1966) was een onderwijzer en belangrijke Franse pedagoog van de twintigste eeuw. Hij was een bewonderaar van de filosoof en onderwijshervormer John Dewey en een jongere tijdgenoot van reformpedagogen als Montessori, Parkhurst (Dalton), Petersen (Jenaplan), Steiner (Vrije school), Decroly, Korzszak, Makarenko en Ferrière.

De reformpedagogen werden beïnvloed door de achttiende-eeuwse Franse filosoof Jean Jacques Rousseau, voor wie leren door ervaren het hoofdprincipe van de opvoeding was en leerfasen dientengevolge moesten worden afgestemd op het natuurlijk groeiproces van het kind. De reformpedagogen van de twintigste eeuw vonden elkaar in het kritiseren van de kloof tussen kind en school en tussen het schoolleven en het echte leven. Ondanks de verschillen in uitwerking kozen de reformpedagogen ervoor het kind en het respect voor het kind centraal te stellen. Het onderwijs in de scholen moet aansluiten bij de ervaringen en belevingswereld van het kind, het kind moet een eigen inbreng kunnen hebben. De leerstof moet daarbij worden afgestemd op de ontwikkeling van de kinderen en niet andersom.

Freinet was een boerenzoon, die nadat hij in de Eerste Wereldoorlog aan een long gewond was geraakt in 1920 als onderwijzer aan het werk ging in een openbaar dorpsschooltje in Bar-sur-Loup. Zijn schooltje was een jongensschool, die zich in het gemeentehuis bevond. Al snel ontdekte hij dat de kinderen meer geboeid waren door het leven in het dorp dan door de niet op de belevingswereld van de kinderen afgestemde leerstof in de school. Hij herkende het gevoel van opgesloten zijn en verveling uit de tijd dat hij zelf leerling van een lagere school was. Freinet was een avontuurlijk ingestelde man, die hield van het buiten zijn. Voor zijn gezondheid was het bovendien goed om in de buitenlucht te vertoeven, waarmee zijn schoolwandelingen worden verklaard.

Hij nam de kinderen mee naar buiten en tijdens deze schoolwandelingen ontdekte hij dat de motivatie bij de kinderen voor wat er buiten te zien en te beleven veel groot was. Daar kwam hij proefondervindelijk achter. Studie, studiereizen en uitwisselingsactiviteiten droegen bij aan zijn ontwikkeling.

Tijdens zijn studiereizen en congressen van de new fellowship ontmoette hij Peter Petersen (1923), John Dewey (1924), Ferrière (1924), Ovide Decroly (1925), Maria Montessori (1925) en Helen Parkhurst (1931). Zo groeide bij hem de overtuiging dat de belevingswereld van de kinderen het uitgangspunt moest zijn van het leren. Deze overtuiging sloot aan bij die van de reformpedagogen uit zijn tijd.

1.1 Freinetonderwijs

Freinet bood de kinderen experimenteeruimte, en hij liet ze vertellen en schrijven over hun belevenissen in de kring en in vrije teksten, waar hij zijn onderwijs aan koppelde. In 1924 verraste hij de kinderen op zijn school met een kleine drukpers, een houten klappers. Hij gebruikte zijn inktroller en legde een blaadje papier op een zetsel van een verhaal, klapte de deksel van de pers hard dicht en toonde het resultaat. Vanaf dat moment startte het werken met de drukpers in de klas, waarmee de kinderen hun verslagen en later ook vrije teksten over wat de kinderen bezighield vermenigvuldigden. Freinetscholen hebben lang bekendgestaan als de school met de drukpers.

In 1928 verruilde Freinet het dorpsschooltje in Bar-sur-Loup voor een school in Saint Paul. Hij was van mening dat het onderwijs moest worden afgestemd op de eisen van de moderne tijd, waarin de technologische vooruitgang ook in de school een plaats moest krijgen.

Freinet nam daarbij een eigen positie in binnen de reformpedagogen. Hij vond dat niet alleen de school, maar ook het volk van arbeiders en kleine boeren moest kunnen profiteren van de modernisering, die tot uiting kwam in de toename van welvaart, comfort, kennis en toegang van communicatiemiddelen in de twintigste eeuw. Kortom, Freinet was van mening dat de emancipatie van het volk niet alleen gericht moest zijn op politiek-maatschappelijke veranderingen op het terrein van kiesrecht, loon, arbeidsomstandigheden, huisvesting en gezondheidszorg maar ook op hervorming van het onderwijs. Volksscholen boden gelijke kansen voor iedereen en ook de emancipatie van het volk was in zijn ogen passend binnen de moderne tijd.

Freinet deed vanuit zijn denkbeelden een beroep op het gemeentebestuur in Saint Paul om zijn school te voorzien van schoolbenodigdheden en de huisvesting te verbeteren (met name het sanitair). Hij kwam daarbij in conflict met het rechtse gemeentebestuur, dat zich eraan ergerde dat de leerlingen van de school van Freinet vanuit hun belevingswereld enquêtes over actuele kwesties in het dorp hielden. De gemeentebestuurders hadden moeite met zijn vakbondsactiviteiten en lidmaatschap van de communistische partij. Het lokale conflict tussen Freinet en het gemeentebestuur groeide in 1934 onder invloed van toenemende politieke polarisatie uit tot een landelijk onderwijsdebat, waarbij de minister van onderwijs moest ingrijpen. Hoewel Freinet formeel in het gelijk werd gesteld, leidde het tot het vertrek van de 'bolsjewiek' Freinet uit Saint Paul. De pers toonde veel interesse in Freinet, maar dit pakte niet in zijn voordeel uit. Zijn rol in het openbaar onderwijs in de Provence was uitgespeeld.

1.2 De Freinetschool in Vence

Om zijn werk in het onderwijs volgens zijn pedagogische idealen te kunnen voortzetten, richtte Freinet in 1934 in Vence een school naar eigen inzichten op, waarvoor hij samen met vrienden en familie een stuk grond kocht, en hij stichtte er een coöperatie. Dit leek te botsen met zijn ideeën over volksscholen die moesten zorgen voor gelijke kansen voor iedereen. De coöperatieve beweging, waarvan Freinet deel uitmaakte, ging akkoord als de Freinetschool in Vence een experimenteerschool in dienst van andere naar modernisering strevende volksscholen zou worden.

Hier doet zich een parallel voor met de aanloop naar het ontstaan van de basisschool in Nederland in 1985. De vernieuwingsscholen die vanuit de ideeën van de reform-pedagogen werkten, waren destijds de experimenteerscholen die het voorbeeld voor de klassikale scholen waren bij het beoogde adaptief werken in het basisonderwijs. In de aanloop naar de start van de basisschool in 1985 ontstond in Delft een brede beweging binnen het openbaar onderwijs om het kleuteronderwijs en lager onderwijs inhoudelijk beter op elkaar te laten aansluiten en de onderwijsinhoud en aanpak in de lagere scholen te moderniseren. De wens om speelleerklassen te starten bleek de aanjager van een vernieuwingsproces dat ertoe leidde dat in de eerste helft van de zeventiger jaren zes openbare lagere scholen en in hun kielzog zes openbare kleuterscholen met elkaar een vernieuwingstraject omarmden: ze kozen ervoor om volgens de pedagogische ideeën van Freinet te gaan werken. In de volksmond werden zij de OO6-scholen genoemd.

De keuze voor Freinet kun je achteraf toevallig noemen. Als er op de Hugo de Grootsschool in 1970 geen nieuw hoofd was aangesteld, die Freinet persoonlijk kende, die al sinds de jaren vijftig werkte volgens de pedagogisch-didactische ideeën van Freinet en die hierover aanstekelijk kon vertellen, dan was het niet ondenkbaar geweest dat er voor de onderwijskundige benadering van een andere maatschappijkritische pedagoog was gekozen.

Frans Versluis, het hoofd van de Hugo de Grootsschool, reikte ontbrekende stukjes van de onderwijsvernieuwingspuzzel aan, die het mogelijk maakten de Delftse puzzel verder af te maken, waarna Freinet zichtbaar werd.

Terug naar Freinet in Vence. Freinet ging er proefondervindelijk volgens zijn eigen ideeën aan de slag zonder politieke bestuurders die hem bij de uitvoering van zijn plannen probeerden in te kaderen. Datzelfde wilde hij voor de leerlingen van zijn

☀ Patatjes. ☀

Met de kerst gingen we naar mijn opa en oma.
Daar hadden we niks te doen.
Mijn oma zei: „Nou, als jullie toch niks te doen hebben, kunnen jullie mooi even de afwas doen.”
„Laat maar oma, we gaan al buiten spelen!” riepen wij met z'n allen.
We waren gelukkig aan de afwas ontsnapt.
Buiten hadden we evengoed

niks te doen, maar het was in ieder geval beter dan afwassen.
We gingen eten.
Ik had er helemaal geen zin in, want mijn oma maakt altijd van die keiharde patatjes.
Dat komt omdat ze die patatjes op het laatste nippertje in de oven doet en dan laat ze ze een half jaar aanbakken.
Getverdegetver.
Ik had me voor niets druk gemaakt, want mijn oma had een frituurpan gekocht.

☀ Tjitske. ☀

school. Hij gaf de kinderen daarom de kans om proefondervindelijk te leren, waarbij hij de kinderen geduld en vertrouwen schonk en hen met respect behandelde. Door de kinderen ruimte en technieken te geven, kwamen de kinderen tot kennis, inzicht, beheersing en vaardigheid.

Een overzicht van de kenmerken van een freinetschool staat in hoofdstuk 5 uitgeschreven, maar hieronder een kort overzicht van de belangrijkste ideeën en technieken:

Freinets onderwijsideeën:

- *Zelfbestuur*: geef de kinderen vrijheid en verantwoordelijkheid. Laat ze met hulp van volwassenen meedenken over de inrichting en hoe je iets doet, inclusief de taken die moeten worden uitgevoerd in een gemeenschap. Samen praten, samen denken, samenwerken.
- *Echt en zinvol werk*: niet allemaal hetzelfde werk, geen werk omdat het moet, maar werk dat ertoe doet, betekenisvol en levensecht werk. Denk hierbij aan al het werk dat bij het draaiende houden van een gemeenschap hoort, maar ook eigen onderzoek, werk dat voortkomt uit de verhalen, uit onderzoek.
- *Vrije expressie*: je vrij mogen uiten in muziek, dans, drama en andere creatieve werkvormen.
- *Natuurlijk leren*: schoolse zaken leren op de manier waarop je hebt leren lopen en praten, door te doen, te leren van wat even nog niet lukt of fout gaat.

Freinettechnieken:

- *Klassenvergadering en muurkrant*: belevenissen en actualiteiten met elkaar delen en bespreken of bediscussiëren in de kring, soms stellingnames beargumenteren, soms met elkaar meeleven bij indringende belevenissen. Felicitaties overbrengen, klachten en voorstellen inbrengen bij het gesprek in de kring en er besluiten over nemen in de klassenvergadering. Burgerschap en democratie in de praktijk.
- *Klassenkas*: Soms heb je geld nodig voor een excursie of een ander doel waarover je in de klassenvergadering een besluit hebt genomen. Dat betekent geld inzamelen, beheren en uitgeven, waarbij de taken worden verdeeld. Levend rekenen.
- *Schoolcorrespondentie*: berichten en creatief werk uitwisselen met de klas waarmee je ergens op de wereld correspondeert. Leren van hoe leeftijdsgenoten in een andere situatie leven en op welke wijze ze zich uiten. Kennisnemen van hun gewoonten en gebruiken.
- *Drukhoek*: gekozen teksten, verslagen en illustraties op de drukpers en via de limograaf vermenigvuldigen, zodat anderen er kennis van kunnen nemen.
- *De vrije tekst*: schrijven over wat je hebt meegemaakt, gedroomd of wat dan ook. Daarna aan elkaar voorlezen, het er met elkaar over hebben. De gekozen tekst wordt vermenigvuldigd met de drukpers.
- *Levend lezen*: met je zelfgeschreven verhalen of die van je klasgenoten. Intrinsieke motivatie.
- *Levend rekenen*: sommen maken over wat in jouw echte wereld berekend moet worden. Leren rekenen met bijvoorbeeld meten of omgaan met geld.

- *Eigen onderzoek*: alleen of samen met anderen onderzoeken hoe het zit bij waar je nieuwsgierig naar bent, of wat in de klas ter sprake is gekomen en niemand in de klas nog weet. In of buiten de school. En het er daarna met elkaar over hebben, zodat iedereen ervan leert. Samen de wereld ontdekken, samen leren.
- *Schooltuin*: zaden of plantjes in de grond stoppen, het zien groeien en je afvragen hoe dat komt. Het resultaat kan zijn dat je groenten en fruit verbouwt, oogst en daarna in de keuken tot een maaltijd verwerkt. Samen leren en samen eten.

Schoolcorrespondentie uit Vietnam: werken in de tuin

Wie zich verder wil verdiepen in het werk van Célestin Freinet kan terecht op de website van de Vereniging voor *freinetpedagogie* www.freinetvereniging.eu of gelijk doorklikken op voornoemde website naar de powerpointpresentatie ‘Freinet, Elise, de beweging en de pedagogie’: www.freinetvereniging.eu/cms/upload/docs/Célestin-freinet.pdf. Er zijn voor het Nederlands taalgebied veel uitgaven over het werk van Freinet (de Reeks) en in het Nederlands vertaalde uitgaven van Freinet (de Freinetbibliotheek) gepubliceerd, die verkrijgbaar zijn bij www.levendleren.nl en www.freinet.nl.

Met name de uitgaven over Freinet via de Reeks geven per thema in heldere taal een goede en praktische indruk van het leven en werken in een freinetklas en zijn voor onderwijsgevend te gebruiken als bronnenboek.

de bank

de vink

de klank

ik dank

Henk

de oorbel

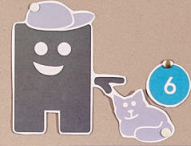
het spoor

de veer

ik leer

de kleurdoos

ik scheur

ik aai

de haai

ik gooi

de kooi

ik groei

ik knoei

de sneeuw

de leeuw

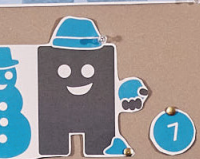
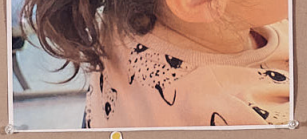
ik geef

het

de

op

sneeuw

het staartje

leeuw

de arapje

geeuw

de kersje

de kieuw

de vuurtje

de kieuw

de kieuw

de kieuw

de kieuw

2. De aanleiding voor onderwijsvernieuwing

In het Delftse openbaar lager onderwijs startte kort voor 1970 een zoektocht naar vernieuwingen die het onderwijs aan en de ontwikkeling van de leerlingen zouden kunnen verbeteren; men hoopte een doorgaande lijn van 4- tot 12-jarigen te kunnen bewerkstelligen.

Men wilde afscheid nemen van de overvolle klassen in de lagerschoolperiode en het algemeen gehanteerde model van klassikaal lesgeven, waarin letterlijk geen ruimte bestond om het onderwijs af te stemmen op de verschillen tussen kinderen.

2.1 Landelijke ontwikkelingen

Deze ontwikkeling in het onderwijs was niet typisch Delfts. Vanaf het einde van de Tweede Wereldoorlog was op meerdere fronten de drang tot vernieuwing en herstructurering van het onderwijs onderwerp van studie. Minister Rutten van de Katholieke Volkspartij (KVP) was de eerste minister van onderwijs die in 1951 in zijn eerste Onderwijsnota¹ plannen ontvouwde voor een reorganisatie van het voortgezet onderwijs, waarop minister Cals (KVP) later zou voortbouwen. Het zou tot 1968 duren tot het voortgezet onderwijs daadwerkelijk werd geherstructureerd.

In 1964 dacht staatssecretaris Grosheide al na over herinrichting van wat we nu het basisonderwijs noemen, maar eertijds lager en kleuteronderwijs was. In 1966 zette hij een formele stap door een ambtelijke commissie de opdracht te geven een wet op het basisonderwijs te ontwerpen. Nu zou dat als een vreemde eerste stap worden beschouwd, maar het was eertijds nog niet de gewoonte een maatschappelijke discussie over nut en noodzaak te voeren en daarna een wet te ontwerpen. Vanaf 1966 tot het aantreden van minister Van Kemenade in 1973 gebeurde er weinig dat de basisschool dichterbij bracht. Direct na het aantreden van minister Van Kemenade werd de nota 'Uitgangspunten voor het beleid ten aanzien van onderwijskundige experimenten geïntegreerd kleuteronderwijs en gewoon lager onderwijs voor de leeftijdsgroep circa 4-12-jarigen' opgesteld door de Commissie Onderwijs Experimenten.

Het gevolg was dat de idee van de basisschool langzaam wortel schoot binnen het onderwijsveld en er oog kwam voor de veranderingen in het onderwijs aan kinderen tot ongeveer 12 jaar.

Een belangrijke reden om het onderwijs aan 4-12-jarigen te herstructureren en te vernieuwen was publicatie van het rapport 'Opstaan tegen het zittenblijven' van Doornbos uit 1970. Het rapport signaleert dat inefficiënte werkwijzen en verouderde organisatiebeginselen belangrijke oorzaken zijn dat deze eerste fase in het onderwijsbestel nodig moet worden aangepast aan de eisen van de tijd met als speerpunten: het afschaffen van het zittenblijven en daarnaast het verkleinen van de leerkracht-leerlingratio. Er ontstaan ook ideeën voor het onderwijs aan 4-12-jarigen.

In 1968 verschijnt het rapport 'Nieuwe onderwijsvormen voor 5- tot 13- á 14-jarigen'. Het rapport is in opdracht van de toenmalige Nederlandse Onderwijzersvereniging (NOV) door een studietoelichting bestaande uit wetenschappers en onderwijsgeevenden opgesteld. Het rapport markeert de start van een langdurig traject van discussies over deze onderwijssector, uiteindelijk resulterend in de Wet op het basisonderwijs in 1985.

Vanaf het eind van de zestiger jaren tot kort voor het van kracht worden van de wet, is er een veelheid aan initiatieven op lokaal niveau, binnen de kaders van vernieuwingsbewegingen, belangenorganisaties, en uiteindelijk de rijksoverheid om de vernieuwing en herstructurering inhoud en vorm te geven, waarover later in dit boek meer.

¹ Het onderwijsplan betoogde dat modern onderwijs qua leerstof en lesmethode beter zou moeten aansluiten bij de psychische geaardheid van het kind. Tot het verschijnen van het plan kreeg vooral de financieel-administratieve kant van het onderwijs de aandacht.

2.2 Aansluiten op systeemwijziging in het voortgezet onderwijs

De Wet op het voortgezet onderwijs uit 1968, ook wel de Mammoetwet genoemd, die Nederland onderwijstypes als mavo, havo en vwo en tussentijdse overstapmogelijkheden opleverde, hadden ook tot nadenken aangezet hoe het eraan voorafgaande onderwijs in te richten.

Overigens bleef het op ambtelijk niveau stil tot 1971, het moment waarop de nog steeds bestaande commissie opperde het kleuter- en lager onderwijs te integreren, dit als gevolg van een wens vanuit het onderwijsveld. Het voorstel tot integratie van kleuter- en lager onderwijs was een politieke gedachte, die in 1973 als ‘innovatieproces basisonderwijs’ in de onderwijsparagraaf van het regeringsprogramma terecht kwam. Doel was een vernieuwd geïntegreerd kleuter- en lager onderwijs geënt op moderne inzichten uit de pedagogie en psychologie.

2.3 Minister Van Kemenade maakt er werk van

Met professor doctor Jos van Kemenade (Partij van de Arbeid) als onderwijsminister ging er in 1973 een innovatieve wind in onderwijsland waaien. Zijn inzet om de basisschool tot stand te brengen stond daarbij in de schaduw van zijn pogingen de Middenschool, de volwasseneducatie in de vorm van de Open Universiteit en het tweedekansonderwijs via de moedermavo te realiseren. Van Kemenade was een onderwijzersmens pur sang met visie en bovendien een keiharde werker.

In 1973 werd de Innovatiecommissie Basisschool (ICB) ingesteld, die samenwerkingsexperimenten en projecten voor traditionele vernieuwingsscholen initieerde vanuit de gedachte dat goed voorbeeld doet volgen. De experimenten waren vooral gericht op het verkrijgen van duidelijkheid over te stellen doelen en te hanteren werkwijzen tijdens de basisschoolperiode, alsmede de methodes die je daarbij zou kunnen gebruiken. Ook werd de aandacht tijdens de experimenten gericht op de verandingsprocessen op schoolniveau die nodig waren om toekomstige innovaties te laten slagen. Voor de Delftse context was het vijfde advies van de ICB van grote betekenis, het ‘Plan voor activering van het innovatieproces basisschool’ uit 1976. Veel scholen popelden destijds om de eerste stappen als koppel van een kleuterschool en een lagere school te kunnen zetten op weg naar basisonderwijs. Dat was de winst van een onderwijsminister die de onderwijsgeevenden wist te inspireren.

Het activeringsplan zou in 1977-1978 starten, maar feitelijk werd er in 1978-1979 gestart. In dit schooljaar maakte ook een aantal Delftse freinetscholen een start met deelname aan een ontwikkelingsproject. In 1979 werd besloten het activeringsplan tot medio 1983 te verlengen en het aantal deelnemende koppels uit te breiden tot 1400. Tijdens het ministerschap van Pais (VVD) in de periode 1977-1981 werd het activeringsplan verder uitgebreid, zodat alle scholen konden deelnemen. Medio 1983 hadden 4500 koppels deelgenomen. Tevens werden er ontwikkelingsprojecten gestart die met name de opdracht kregen een regionale voorbeeldfunctie te vervullen.

Parallel aan de activiteiten gedurende de experimenten, projecten en het activeringsprogramma waren er bijscholingscursussen gericht op integratie van kleuter- en lagere school. Tegelijkertijd startte het stimuleringsbeleid gericht op kinderen met een sociaal-economische achterstand met projecten gericht op samenwerking tussen school en omgeving, de zogenoemde school-gezin-buurtprojecten. Feitelijk de start van het onderwijsachterstanden- of onderwijskansenbeleid, zoals we dat tot op de dag van vandaag kennen.

Van Kemenade was onderwijskundige en socioloog. Hij was van oordeel dat er veel werk te doen was om het onderwijssysteem aan te laten sluiten op de maatschappelijke ontwikkelingen. Als socioloog had hij er oog voor dat systeemwijzigingen in het onderwijs wettelijk verankeren niet voldoende is. Onderwijsinnovaties moesten maatschappelijk worden ingebed en het onderwijsveld moest erin worden meegenomen en ertoe worden verleid.

Reeds in 1974 was Van Kemenade de projectgroep Wet op het basisonderwijs gestart met maar drie leden om de wet juridisch, kostentechnisch en met een tijdpad uit te werken. Deze projectgroep ging voortvarend te werk, want in 1976 lag er al een concept wetsontwerp voor de Wet op het basisonderwijs (WBO), dat in 1977 na een adviesronde binnen het onderwijsveld bij het parlement werd ingediend. De WBO had veel eerder dan in 1985 van start kunnen gaan, ware het niet dat het kabinet-Den Uyl viel en parlementaire behandeling door de volgende onderwijsminister Pais niet in gang werd gezet.

Pas in 1981, toen Van Kemenade kortstondig terugkeerde als onderwijsminister, werd de parlementaire behandeling voortgezet. Er werden 108 amendementen ingediend en overgenomen. Op 9 april 1981 werd de wet ongewijzigd door het parlement aanvaard, waarna de WBO in augustus 1985 van start ging met de geboorte van de basisschool. Inmiddels was Deetman de onderwijsminister en velen zullen zich herinneren dat alle basisschoolleerlingen werden getraakteerd op een van cadmium voorzien geel plastic schooltasje.

2.4 Innovatieproces basisonderwijs

Terug naar de Innovatiecommissie Basisschool. Het is 1973 en er is overeenstemming over de komst van de basisschool, dus de vraagstelling verschoof naar op welke wijze de basisschool organisatorisch gerealiseerd moest worden. Bij de vraagstelling werden de onderwijsinhoudelijke doelen van het onderwijs nadrukkelijk buiten beschouwing gelaten vanwege de vrijheid van onderwijs. Dat was aan de scholen.

In 1977 kwam het Innovatieplan Basisonderwijs tot stand, waarbij in de uitvoering de dieptestrategie werd gericht op het starten van zoveel mogelijk ontwikkelingstrajecten gericht op de totstandkoming van de basisschool voor 4- tot 12-jarigen naast de elf in 1974 met ondersteuning vanuit de landelijke pedagogische centra gestarte samenwerkingsexperimenten van kleuter- en lagere scholen.

Het doel van deze samenwerkingsexperimenten was het verkrijgen van overdraagbare producten bij het realiseren van basisonderwijs en inzicht krijgen in de